

مراسم عید نوروز در میان خلفای آذربایجان

توتقون-ابوطالب اللهیاری

بقول اسطوره شناس معروف آذربایجان آقای آزاد نیینف: بدون آگاهی به گذشته آداب و رسوم و تاریخ نمی‌توان تمدن و فرهنگ خود را عمیقاً شناخت. آری، اگر بخواهیم منطق قوی، اندیشه‌ای روشن و گفتاری گویا داشته باشیم لازم است آئین‌ها، آداب و رسوم و باورهای نیاکان خود و گفتارها و پندارهای آنان و جنگاوریهای جهان شمول آنان را بیاموزیم، به لایه‌های آرامش بخش و شیرین مادران بر سرگهواره‌ها گوش فرادهیم و جشنها و اعیاد خود را برپا داریم

از مهمترین آداب و رسوم و جشنهای اعیاد آذربایجان جشن عید نوروز و سال نو و عنعنه‌های اسفندماه یعنی ماه عید می‌باشد که، در آن چهار، چهارشنبه به ترتیب

- سو یا خود، خبرچی چرشنبه (چهارشنبه نویدرسان) این چهارشنبه همانطور که از نامش پیداست خبرنوب و آب 1 شدن برف‌ها، رستن سبزه‌ها و...، آمدن عیدنوروز و بهار را زمزمه می‌کند و به مردم خبر می‌دهد که برای پیشواز و استقبال میهمان عزیز یعنی بابا نوروز آماده باشند و تدارک میهمانی را فراهم سازند. خبرچی چرشنبه آداب و مراسم خاص خود را دارد که برگرفته از گنجینه ادبیات فولکلور آذربایجان می‌باشد

بعنوان مثال در این روز بچه‌ها عروسکی به شکل قوچ درست کرده به صورت گروهی به در خانه‌ها، می‌روند و در حالیکه عروسک قوچ شکلی را با چوب دستی می‌زنند، این سرود را می‌خوانند

تکم - تکم اوچ تکم

بیزیم باغا دوش تکم

تکم گئندی اودونا

قارغی باتدی بودونا

قارغی دئیل قامیشدی

بئش بار ماغیم گوموشدی

گوموشو وئردیم تاتا

تات منه داري وئردی

داريني سپديم قوشا

قوش منه قاناد وئردی

قانادلانديم اوچمگه

حاق قاپيسين آچماغا

حاق قاپيسي باغليدي

كليدي بابام بئلينده

بابام شيران يولوندا

شيروان يولو بوز باغلار

دوره سي يارپيز باغلار

اويارپيزدان اوزميديم

ساجلاريمادوزميديم

قارداشيمين تويوندا،

اويناييديم، سوزميديم

صاحبخانه با استماع اين سرود دسته جمعي، به درخانه آمده هديه اي بعنوان مژدگاني به آنها تقديم ميکند

گل چرشنه (چهارشنبه گل) در اين چهارشنبه زنان آذربايجان بويژه محال قرهداغ و ارسباران به خانه تڪاني -2 توجه کرده ، براي تميز و بهداشتي کردن منازل خود به صحرا رفته، از خاك گچ مانند طبيعت كه، به رنگ سفيد و قرمز مي باشد بقدر كافي آورده آنرا در منزل گل گرفته ديوارهاي داخل منازل را گچكاري مي كنند. بدینصورت كه نصف بالاي ديوار را با رنگ سفيد و نصف قسمت پائين را باگل قرمز گل اندود می کنند

بايرام اولوب قيزيل پالچيق ازەرلر

ناققيش ووروب ، اطاقلاري بزمەرلر

طاقچالارا دوزمه لري دوزەرلر

قيز ، گلننن فينديقچاسي حناسی

هوسله نر آناسي ، قايناناسي

میکنند و تقاطع رنگ سفید و قرمز را با اشکال مختلف ابزار آلات خانه مانند قیچی خیاطی، قند شکن، چنگال، استکان و یا با اشکال حیوانات اسطوره‌ای از قبیل شتر، آهو، قوچ و انواع پرندگان مصور نموده آرایش می‌دهند.

کوله چرشنه"، (چهارشنبه اصلاح) در این روز مردان بویژه جوانان به آرایشگاه رفته، سر و صورت " 3- خویش را اصلاح نموده برای خود جامه نو و کفش تازه تهیه می‌کنند و نیز در این چهارشنبه یال و دم حیوانات از جمله اسب، استر و شتر و رابا قیچی کوتاه کرده، «قشو» (تیمار) می‌زنند، همچنین پرها و دم مرغان خانگی را کوتاه می‌کنند.

سون چرشنه (چهارشنبه سوری) مراسم این چهارشنبه به مراتب بیش از چهارشنبه های مذکور می‌باشد. قبل 4- از غروب روز سه شنبه یعنی 2 - 3 ساعت مانده به شب چهارشنبه سوری همسایه ها با هدیه ای مانند جویز قند و یا لباس پوشیدنی به دیدن و تسلیت گفتن به خانه هایی که عزادارند و نمی‌توانند سال نور ا جشن بگیرند، رفته ضمن خواندن فاتحه با آنان دلداري نموده و اوجاق عزادار را روشن میکنند. شب چهارشنبه که، از راه می‌رسید زنان مشغول پختن غذا بوده و مردان بویژه جوانان به پشت بام رفته هیز می‌را که برای سوزاندن این شب تهیه کرده بودند بر بالای بام آتش زده، با این باور که آتش بلار دفع می‌کنند از روی آن می‌پرند و میخوانند

آغیرلیغیم، او غورلو غوم گنت قادا — بالا بیزي ترك ائت

از غذا های مقدس چهارشنبه، سمنو است که در شب چهارشنبه می‌پزند و بر این باورند که سمنو درمان همه درد هاست ، در این شب از ثروتمند ترین مالک گرفته تا مستمند ترین رعیت همه می‌کوشند تا در سفره شان پلو، قورمه، تخم مرغ های رنگارنگ، انواع شیرینی های رنگی، خرما، سنج و یا دیگر تنقلات چیده شود. مردم در شب چهارشنبه آخر، تا سحر نمی‌خوابند و میخوانند و میرقصند و شادمانی می‌کنند دختران به درب منازل همسایه و پسران نیز از بام خانه در دل خود نیت کرده فالگوش میگیرند اگر از درون خانه ای که فالگوش ایستاده حرف خوبی به گوش شان برسد، در آن صورت خواسته ها و آرزوهایشان برآورده شده، به سعادت و خوشبختی خویش امیدوار می‌شوند و اگر سخن بد و داد فریاد و دعوا به سمعشان برسد از طالع خود مایوس شده، آمال و آرزوهایشان را بر باد رفته تلقی میکنند. در این شب رسم دیگری نیز به نام «شال سالاماق» (شال آویزان کردن) است که این رسم بیشتر در روستاها توسط جوانان و نوجوانان انجام می‌گیرد. بدین صورت که جوانان شالی از خانه برداشته به پشت بامها میروند و شال را از روزنه منزل همسایگان به درون خانه آویزان میکنند و صاحب خانه نیز هدایایی مانند جوراب و تخم مرغ به آن شال می‌بندند. در اینجا جا دارد یادی از مرحوم استاد شهریار بکنیم که در رابطه با این مراسم در مجموعه حیدر بابا بندهایی از سروده اش آورده است

بایرام ایدي ریا؛ گنجه قوشو اوخوردو

آداخلي قیز به ي جورابین توخوردو

هرکس شالین بیر باجادان سوخوردو

آي نه گوزل قایدادي شال سالاماق

به ي شالینا بایراملیغین باغلاماق

شال ایسته دیم منده انوده آغلادیم

بیر شال آلیب تنز بنلیمه باغلادیم

غلام « گیله قاچدیم شالی سالادیم »

فاطمه» خالا منه جوراب باغلادي «

خان ننه « مي يادا ساليب آغلادي «

مردم خصوصا جوانان و دختران دم بخت به کنار چشمه رفته، در آب روان دست و صورت خود را شسته ؛ سپس از روي جوي مي پرند و اين

سرود را ميخوانند

آتيل، ماتبل چرشنه آينا كيمي بختيم آچيل چرشنه

دختران جوان و عروسان نيت كرده، هفت ريگ كوچك از درون چشمه برداشته به درون كوزه مي اندازند، مردان نيز سه شاخه از بوته تمشك جدا كرده به خانه مي آورند و آن را تا چهارشنبه آخر سال ديگر نگه ميدارند. عصر چهارشنبه نيز مراسم « خونچا آپارماق» (خوانچه بردن) اجرا ميشود. در اين مراسم خوانچه نامزدي كه محتوي آن عبارت است از يك آئينه، يك كيسه حنا، جوراب و لباس دامادي و عروسي و شيرني و... از خانه عروس و داماد به يكدیگر برده ميشود. و نيز پدر داماد قوچي را بارنگهاي مختلف آرايش داده، با تشریفات خاصي به خانه عروس مي فرستد و كسي را كه خوانچه ويا قوچ را به عروس مي برد از كسان عروس انعامي بعنوان هديه دريافت مي دارد. مراسم روز عيد: عيد نوروز در باور آذربايجانيها يعني روز جشن و سرور، روز صلح و صفا، روز زدودن كينه از قلوب انسانها آري روز عيد يعني روز شكوفه دادن محبت ها احساسات، عاطفه ها... عيد نوروز يعني برقراري عدالت در اوقات شبانه روزي و كوتاه سخن اين كه، عيد نوروز يعني آمدن بهار و بيدار شدن طبيعت از خواب زمستاني و مسلما بهار بقول زنده ياد دكتور شريعتي نخستين فصل فروردین، نخستين ماه نوروز، نخستين روز آفرينش است، هر گز خدا جهان را و طبيعت را با پائيز يا زمستان يا تابستان آغاز نكرده است مسلما اولين روز بهار سبزه ها روئيند آغاز كرده اند و رود هاو سيلاب ها جريان پيدا كرده و شكوفه ها و جوانه ها سرزده و شكفتن را آغاز می کنند، يعني نوروز. بي شك روح در اين فصل زاده است و عشق در اين روز سرزده است و نخستين بار آفتاب در نخستين روز طلوع كرده است و زمان با وي آغاز شده است. اسلام كه همه رنگهاي قوميت را زدوده و سنتها را دگرگون كرد نوروز راجلاي بيشتر داد، شيرازه بست و آنرا با پشتوانه اي استوار، از خطر زوال در دوران مسلماني ايرانيان مصون داشت و... مراسم آداب و رسوم عيد نوروز در ميان خلق آذربايجان: آذربايجانيها نيز همچون اقوام ديگر ايران مراسم ويژه خود را دارند. مثلا در شب عيد نوروز اوجاق همه بايد روشن شود تا رشته پلو و سبزي پلو بپزند زيرا روشن بودن اوجاق در اين شب شگون دارد و برکت به دنبال مي آورد و در روز عيد چند ساعت مانده به تحويل سال نو سفره نوروزي يا همان « سفره هفت سين » پهن مي كنند. سفره هفت سين همانطوريكه، از نامش پيداست هفت مادرا كه، بيشترشان از نوع خوردني مي باشد برروي سفره گسترده شده چيده مي شود مانند سيب، سنجد، سمنو، سير، سوغان (پياز) سو (آب). سبزي در کنار آنها آئينه و قرآن و يك تنگ پراز آبي كه در داخل آن چند ماهي رنگارنگ مي باشد گذاشته مي شود و بر سفره هفت سين شمع روشن كرده بعضي حبوبات و سبزي گندم يا عدس را كه در درون يك بشقاب يا پشت كوزه ي گلي رويانده اند به علامت آمدن بهار مي چينند در واپسين لحظات تحويل سال، نزديكان و همسايگان در يك خانه اجتماع نموده به تلاوت سوره ياسين مشغول مي شوند و عقیده دارند كه اين سوره بايد چهل مرتبه خوانده شو دكه بنام « چهل ياسين » مشهور است . هر بار كه سوره ي ياسين را خوانند به جهت شمارش يك سنجدر ا به، آبي كه در يك سطل نسبتا بزرگ برروي سفره گذاشته شده، مي اندازند و بر روي آب پف مي كنند . هنگام تحويل سال دعاي مخصوص سال نو را دسته جمعي مي خوانند . با يگديگر دست داده، روبوسي كرده، سال نو را به يكدیگر تبريك مي گویند و پس از پايان اين مراسم هر كس مقداري از آب چهل ياسين را در يك ظرف كوچك برداشته، به عنوان تبرك به خانه خود مي برد تا همه اعضاي خانواده از آن آب جرعه اي بنوشند زيرا بر اين باورند كه، اين آب سلامتي به همراه دارد سپس مردم گروه- گروه به دید و بازدید مي روند. نخست كوچكترها به دیدن بزرگترها رفته، سال نو را تبريك گفته و از آنان عیدیانه دریافت میدارند. بویژه کودکان و نوجوانان در مورد عیدیانه بیشتر مورد توجه قرار می گیرند، آنان به هر خانه ای که رفته باشند حتما يك تخم مرغ رنگي و انواع تنقلات بعنوان عيدي از صاحب خانه مي گيرند. آذربايجانيها در تمام ادوار تاريخ خود، در آغاز سال نو به يگديگر تخم مرغ هديه مي دهند زيرا تخم مرغ نشان آغاز آفرينش و تكوين حيات موجودات است